

Den 16 maj 2011

Regeringen
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

REMISS: Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området – vissa ändringar i kulturminneslagen (Ds 2011:6).

Kungl. Vitterhetsakademien har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerat betänkande och får framföra följande.

Akademien avstyrker bestämt förslaget och rekommenderar ett bibehållande av det undantag från Kulturminneslagen som innebär att länsstyrelserna svarar för kontrollen av vem och på vilket sätt en uppdragsutgrävning genomförs.

För närvarande är det länsstyrelsen som utformar de krav som utgör underlaget för uppdragsundersökningar. Utifrån kravspecifikationen inlämnar aktörerna inom det uppdragsarkeologiska området förslag till genomförande av den arkeologiska undersökningen med kostnadsberäkning. Det är också länsstyrelsen som utifrån förslagen utser den som skall genomföra undersökningen. Det nya förslaget innebär att det blir exploatören som efter länsstyrelsens kravspecifikation utser den som skall genomföra arbetet.

Det bör betonas att såväl den arkeologiska fältverksamheten som den arkeologiska forskningen i Sverige uppvisar en mycket hög internationell kvalitet. På flera orter har uppdragsverksamheten byggt upp en kompetens som i en internationell jämförelse är ytterst ovanlig. En omfattande utbyte både av personal och kunskapsflöde sker ständigt mellan uppdragsverksamheten och de arkeologiska institutionerna. På detta sätt garanteras en fortsatt hög kompetens inom uppdragsarkeologin.

Förslaget förutsätter att företagaren har god tillgång till nödvändig kunskap för att fastställa om anbudsgörarna har nödvändig kompetens. Detta är inte realistiskt. Knappast någon företagare besitter denna kunskap, och det ställs inte heller några krav på hur sådan kunskap skall inhämtas. Därtill framgår det inte tydligt vad som händer, om företagaren brister i sitt ansvar.

Det framförs att aktörerna skulle vara så specialiserade inom den arkeologiska forskningen, att de inte kan genomföra vissa slag av undersökningar. Erfarenheterna

pekar dock snarast på motsatsen. När länsstyrelsen sätter upp sin kravspecifikation är det de speciella kraven avseende undersökningen av fornlämningen som ligger till grund för aktörernas ställningstagande om det lämpliga i att lämna in anbud. Det är länsstyrelserna som har kompetensen att bedöma hur man skall få bästa möjliga arkeologi till rimligt pris.

Att införa ett system med auktorisation, certifiering eller liknande av utförare av arkeologiska undersökningar är i dagsläget inte lämpligt. Företagaren skulle få svårigheter att avgöra vilken aktör som är kvalificerad att utföra uppdraget. Det framhålls visserligen, att företagaren skulle kunna rådfråga antikvarisk myndighet, men i praktiken kommer detta knappast att bli ett realistiskt alternativ. Även om länsstyrelsens möjligheter till kontroll i fält bibehålls, är denna insats inte särskilt effektiv.

I promemorian hänvisas till att den struktur som föreslås redan gäller i Nederländerna, Storbritannien och Irland. Däremot nämns inte med ett ord hur systemet fungerar i de aktuella länderna. Kontakter med institutioner och arkeologer visar att det fungerar mycket dåligt. Kvaliteten på uppdragen har avsevärt reducerats. En betydande andel rapporter är helt enkelt oanvändbara för forskarvärlden, och insatserna för att förmedla resultaten till allmänheten har avsevärt reducerats sedan systemet infördes.

Avsikten är uppenbarligen att kostnaderna för uppdragsarkeologin radikalt skall sänkas. Det framhålls att det vid uppdragsarkeologiska undersökningar skall förekomma dokumentation av värde för framtida forskningsinsatser. Skall kostnaderna reduceras kommer i första hand den vetenskapliga utvärderingen av utgrävningsinsatsen att påverkas. Därmed överförs ansvaret ytterligare ett steg till forskarvärlden inom universiteten där resurserna är begränsade för denna form av forskning. Den utmärkta kompetens som idag utmärker uppdragsarkeologin kommer att markant försämrats vilket får konsekvenser för framtida fältinsatser. Resultatet blir att den situation som rådde för ett fyrtiotal år sedan åter infinner sig. Rapporterna från den tidens insatser är idag närmast värdelösa för den forskningsnivå som gäller idag. Den internationellt förstklassiga arkeologisamverkan som råder mellan institutioner och uppdragsarkeologi riskerar att offras.

Att utse vem som är mest lämpad för att utföra en undersökning kräver kompetens och erfarenhet, som normalt ligger utanför de företag som förutses göra det. Tanken att länsstyrelsen genom noggrant formulerade beslut skulle kunna ge vägledning vid valet, vittnar om bristande insikter i verksamheten. Ingen kan förutse alla de omständigheter som kan uppstå vid arkeologiska undersökningar. Den ansvariga arkeologen råkar då ut för situationen att försvara sina beslut inför en väggenjör eller motsvarande och inte gentemot en sakkunnig. Länsstyrelsen och i sista ledet Riksantikvarieämbetet förutsätts i det tänkta systemet att hålla ständig beredskap för understöd.

Enligt förslaget skulle det nya systemet leda till nya aktörer på det uppdragsarkeologiska området. Erfarenheten pekar emellertid på det motsatta. Under de senaste åren har både privata och kommunala aktörer kraftigt fått inskränka sin personal eller blivit tvungna att lägga ned verksamheten. Här bör beaktas att denna marknad inte utan vidare kan jämföras med andra

konkurrensutsatta verksamheter. En fråga är exempelvis vem som svarar för rapporteringen i de fall en aktör inte klarar av att fullfölja sin verksamhet?

Promemorian präglas av en grundsyn, där kostnaderna för de uppdragsarkeologiska undersökningarna betonas, medan de resultat som är positiva för både allmänhet och forskning sällan beaktas. Förslaget skulle kunna uppfattas som en inlaga från företagare som kommer i kontakt med uppdragsarkeologin. Det bör betonas att de arkeologiska kostnaderna näst intill är försumbara i exploateringsens totala budget men uppenbarligen ändå upplevs som onödiga. Det bör också nämnas att det finns åtskilliga intressenter när det gäller rapportering av utgrävningar. I Sverige finns ett mycket aktivt intresse bland allmänhet, hembygdsföreningar och museala institutioner, både nationellt och lokalt, för att få ta del av utgrävningsresultaten.

Vitterhetsakademien avstyrker således bestämt detta förslag och rekommenderar ett bibehållande av det undantag från Kulturminneslagen som innebär att länsstyrelserna svarar för kontrollen av vem och på vilket sätt en uppdragsutgrävning genomförs.

Ärendet har beretts av professor Lars Larsson och Akademiens sekreterare Erik Norberg.

Gunnel Engwall
Akademiens preses